

FRA SENTIMENTAL MAGTESLØSHED TIL KOLONIAL RÆDSEL

Litterære skildringer af slaveri og slaveoprør på Jamaica

Litterater og historikere med fokus på kolonialt slaveri har argumenteret for, at den sentimentale litteraturs skildringer af slavegjorters lidelser i Amerika og Caribien fremmede den abolitionistiske kamp for slavehandlens, og senere slaveriets, ophævelse (Carey, *British Abolitionism*; Davis; Ellis). Den sentimentale strategi kan synes særligt effektiv i fortællinger om vestindisk slaveri, måske endda mere end i fortællinger om f.eks. den faldne kvinde, den forældreløse og den fattige. Slaverifortællere argumenterede nemlig ofte for, at de slavegjorte vestafrikanere og deres efterkommere ikke følte særlig meget og derfor ikke led under slaveriet, som hvide mennesker ville gøre under lignende forhold. I den kontekst kunne den sentimentale retorik være en måde at argumentere for den slavegjortes menneskelighed ved at skildre lidelse, indre smerte og sorg som almenmenneskelige følelser. Der er dog diskussion om, i hvor høj grad sentimentalismen egentlig befordrede ideer om sympati og medfølelse på tværs af raceskel. Nyere litteraturforskning på området har nuanceret debatten, men også skabt større rum for uenighed. Uenigheden er særligt stor, når det gælder spørgsmålet om, hvorvidt den sentimentale æstetik muliggjorde medfølelse og solidaritet med de

slavegjorte i kolonierne, eller om sympatien rettere skabte og fastholdt eksisterende hierarkier.

Denne artikel undersøger William Earles i dag næsten glemte brevroman *Obi or, The History of Three-Fingered Jack* (1800). Artiklen vil afsøge, hvordan teksten forvalter følsomhed i sin kritik af kolonialt slaveri gennem gotiske og sentimentale modier. Romanen fiktioniserer historien om Jack Mansong, der ledte en gruppe bortløbne slaver og blev berygtet i den jamaicanske presse i 1780-1781 som "The Terror of Jamaica". Artiklen indledes med en optegning af den kritiske uenighed om den sentimentale litteraturs funktion i skildringer af kolonialt slaveri. Derefter vil jeg definere det gotiske og sentimentale som genrer, der skaber affektive forventninger hos læseren og skildrer protagonisternes rædsel og sympati ved at gøre brug af en række stilistiske og motiviske særtræk. Analysen af *Obi* vil udfordre og diskutere den indledende teoretiske skelnen mellem gotisk og sentimental emotionalitet. I romanen bliver gotiske virkemidler en måde at fremstille det sentimentales magtesløshed og den rædselstilstand, det følsomme subjekt kommer i ved at betragte slaveriets vold og moralske korrupsion. Det sentimentale spiller fallit, fordi den ekstreme følsomhed viser sig at være mangelfuld som middel til social handling. Sentimentalismens sammenbrud markeres af den gotiske modus, der præsenterer det koloniale slaveri som et rædselsvækkende helvede på jorden. Et helvede, der på tragisk vis tvinger de undertrykte ud i lovløshed.

DET SENTIMENTALE, GOTIK OG SLAVERI

Termer som "gotik", "det sentimentale" og "sensibilitet" har været genstand for megen diskussion i litteraturkritikken gennem årene. Jeg vil definere det gotiske og sentimentale i det følgende som forskellige affektive forventninger hos læseren, der knytter sig til måden, de to genrer konstruerer og forvalter følelser. Gennem genkendelige motiver og stiltræk producerer den sentimentale og den gotiske genre intense øjeblikke af medlidenhed og rædsel, både på karakterniveau og i forholdet mellem læser og tekst.

Brycchan Carey har defineret det sentimentale i slaverikritisk litteratur som en retorisk strategi brugt af abolitionister og reformister til at

overbevise læseren om, at "lighed i føleevne beviser alle menneskers lige status" (*British Abolitionism* 86).¹ Dette sentimentale argument imod slaveri var en retorisk manøvre, der underminerede rationel logik og intellektuel bevisføring gennem en emotionel appel til at føle sympati for den andens lidelser. "Sympati" var det ord, samtidens forfattere og samfundsdebattører brugte til at beskrive deres medfølende identifikation med en andens kvaler. Abolitionister brugte, ifølge Carey, sentimentalisme som et retorisk våben i pamfletter, poesi og prosa for at argumentere for de slavegjortes menneskelighed. Carey definerer *aktiv følsomhed* som et særligt forhold mellem det følede subjekt og omverdenen, hvor det sympatiske selv søger aktivt at mindske andres lidelse gennem filantropisk arbejde, velgørenhed og almisse (*British Abolitionism* 18-45).

I tråd med Careys læsning af sentimentalisme som en del af 1700-tallets humanitære følsomhedskultur har Lynn Hunt argumenteret for, at den sentimentale litteraturs udvidelse af empatien var en forudsætning for udviklingen af menneskerettigheder:

Læserne følte indlevelse i karaktererne, især heltinden eller heltten, takket være selve fortællingens virkemåde. Gennem den fiktive brevveksling lærte epistolære romaner med andre ord deres læsere intet mindre end en ny psykologi og lagde i processen grundlaget for en ny social og politisk orden. (38-39)

Det 18. århundredes sentimentale brevromaner lærte læsere at identificere sig med andre på tværs af klasse, køn og nationale skel. Hunt tilføjer også "race" som et af de skel, den empatiske indlevelse overvandt i læseakten. Gennem brevromanens – eller slavenarrativets – fokus på det indre liv, lærte læsere at sætte sig i andres sted. Hunt argumenterer for, at indlevelsen og identifikationen førte til en samfundsomvæltende demokratisering af empatien i sidste halvdel af 1700-tallet, der faldt sammen med revolutionernes tidsalder og den offentlige agitation imod den transatlantiske slavehandel. Hunt argumenterer for at benytte den senere betegnelse *empati*, i stedet for samtidens ordbrug *sympati*, fordi *sympati* i dag dækker over en mere distanceret forståelse af den andens lidelse, der ofte bærer konnotationer

---

1 Alle citater i artiklen er forfatterens egne oversættelser.

af nedladende medlidenhed (39). Hunt forstår derimod empati som en lighedsskabende og aktiv vilje til at identificere sig med andre, hvor indlevelsen afstedkommer et ønske om at mindske den andens fysiske og psykiske smerte. Jeg vil bruge betegnelsen *sympati* i denne artikel, fordi karakterernes bestræbelser på at føle med andre sjældent leder til konkrete forsøg på at mindske deres lidelse. Sympatiens tvetydige karakter af medfølelse og nedladende medlidenhed er central i *Obi*'s skildring af, hvor let velvillig følsomhed kan forfalskes og manipuleres til egen vinding i den koloniale virksomhed.

Modsat Carey og Hunt har Lynn Festa argumenteret for, at sympatisk identifikation i sentimental litteratur ikke først og fremmest fordrede lighed og solidaritet. De sentimentale følelsesstrukturer skabte en asymmetrisk magtrelation, hvor *sympati* og medlidenhed bevægede sig fra et moralsk overlegent subjekt til et passivt, lidende objekt (Festa 3). Den sympatiske forståelse af andres lidelse deltog i en kulturel og social differentiering. Festa belyser, hvordan den europæiske forestilling om racemæssig og æstetisk overlegenhed blev konstrueret gennem et somatisk hierarki, hvor kropslige reaktioner – rødmen og kaskader af tårer – var tegn på et raffineret følelsesliv og dermed et højere civilisatorisk niveau. Sentimentalitet i fiktion, konkluderer Festa, hjalp med at konstruere imperiale relationer og sløre de koloniale realiteter snarere end at bane vejen for menneskerettigheder. Mit argument i denne artikel er grundlæggende et andet end Festas. Hvor Festa ser de sentimentale koder som medvirkende til at legitimere racialisering og koloniale magtstrukturer, viser min analyse af *Obi*, hvordan følsomhed ofte kommer til kort i litteratur om slaveri. Min tese er, at det gotiske, i en kolonial tekst som *Obi*, markerer et sammenbrud i de sentimentale koder, hvor medfølelsen viser sig at være nyttesløs i mødet med slaveriets økonomiske og politiske logikker.

Min analyse af det gotiske i *Obi* er inspireret af Hannah Hudsons definition af gotik som en tekstmaskine, der driver plottet fremad ved at producere følelser af rædsel og frygt hos protagonister og læsere:

Det gotiske maskineri er et maskineri i narrativ forstand (det overnaturlige apparat, der holder plottet i gang), men måske også i mekanisk forstand: det er en kombination af elementer, der *gør* noget, der frembringer en forudsigelig effekt som følge af

en bestemt gruppering af komponenter. Og hvad producerer det gotiske maskineri? Den gotiske maskine fabrikker følelser – rædsel eller gys [terror or horror]. (168)

Hudson argumenterer for, at den gotiske tekst er en maskine, der både på plot- og karakterniveau producerer forudsigelige følelser af frygt og rædsel. Den gotiske litteratur frembringer både "terror" og "horror" gennem en kombination af genkendelige litterære komponenter. Hudson beskriver de reproducerbare gotiske motiver som "borge", "lænker", "spøgelse" og "støn" (168). Gotiske tekster indeholder typisk elementer af det overnaturlige (nogle gange rationelt bortforklaret til sidst), gamle ruiner og bygninger (middelalderlige borge, klostre, underjordiske gange), scener af bortførelse og indespærring, samt ekstreme øjeblikke af rædsel, hvor protagonisterne står overfor virkelige eller imaginære farer.

Hudson skelner ikke i sin artikel mellem "terror" og "horror" som litterære strategier, men viser derimod, hvordan sentimentale protagonister fra tidens følsomme romaner befolkede det sene 1700-tals gotiske tekster. Det er dog nødvendigt at præcisere, at "terror" og "horror" i samtiden blev anset for at være et produkt af forskellige litterære mekanikker. Den populære gotiske forfatterinde, Ann Radcliffe, skelner imellem "terror" og "horror" i *On the Supernatural in Poetry*, udgivet posthumt i 1826. Terror, skriver Radcliffe, er produktet af det dunkle og uvisse, der knytter sig til den ængstelige anelse af mulige farer og trusler (149-150). Det farlige ekspliciteres aldrig, men antydes i teksten gennem uforklarlige lyde, halve glimt og bange anelser. Der hentydes ofte til det overnaturlige i disse tekster, men de mystiske hændelser får som regel en naturlig forklaring til sidst (Clery 106-114). Hvor terror udvider sindets horisont ved at efterlade plads til fantasiens frie spil, da anskuer Radcliffe horror som et produkt af eksplicite beskrivelser af lemlæstelser, lig, forrådnelse og tortur, der lammer og overvælder forstanden. Radcliffe tilskrev sig terror-traditionen som en måde at lægge afstand til Matthew Lewis' sensationelle og ofte grafiske horror-litteratur. Den radcliffeanske gren af gotisk litteratur synes tættere på samtidens følsomhedskultur end horror-æstetikken. I stedet for de detaljerede beskrivelser af lig i forrådnelse, incest og voldtægt dvæler denne litteratur nemlig ved de følsomme protagonisters emotionelle reaktioner

på den gotiske, middelalderlige verden, de er placeret i. En brutal, ulige og voldelig verden, som de følelsesmæssigt tager afstand fra.

Obi gør både brug af terror og horror i sin skildring af slavehandlens *middle passage* og plantageslaveriet på Jamaica. På den ene side nærmer værket sig terror-traditionen ved at dvæle ved karakterernes følelsesmæssige respons på den koloniale verden og deres udfordringer med at afkode de tvetydige og hykleriske personer, der lever i den. Romanen trækker således på den sentimentale romans skildring af følsomhed og dens ofte opbyggelige, moralske reform af læseren. På den anden side fyldes protagonist og læsere af væmmelse i kraft af detaljerede beskrivelser af fysisk lidelse, tortur og lemlæstelse. Som i den gotiske horror-tradition overvældes protagonisterne i *Obi* af rædsel i momenter, hvor de besvimer, bliver syge og er nær ved at gå til grunde. Før vi kan undersøge romanens brug af rædsel og frygt som litterære mekanikker i sin kritik af slaveri, er det nødvendigt først at beskrive tekstens sentimentale opdragelse af læseren gennem en oplæring i følsomhedens kropssprog.

FØLSOMHEDENS (KODE)SPROG

Obi indeholder to centrale fortællinger: en sentimental romance imellem to unge elskende, og den slavegjorte Jacks historie om sine forældres tilfangetagelse i Vestafrika og hans plan om at ende slaveriet på Jamaica gennem oprør. Min analyse fokuserer på tekstens fortælling om den transatlantiske slavehandel og jamaicansk slaveri. Denne fortælling begynder med historien om kaptajn Harrop, en hvid slavehandler fra Jamaica, der lider et skibsbrud ved Afrikas vestkyst og reddes af Jacks forældre, Amri og Makro. Harrop udnytter afrikanernes tillid til at lokke dem ombord på sit slaveskib, hvor han bortfører dem til Jamaica og sælger dem sammen med resten af sin last. Jacks far dør under søfarten, og den gravide Amri lover at opdrage deres søn til at hævne sit folk. Jack vokser op på en jamaicansk plantage, hvor han forsøger at lede de slavegjorte til at gøre oprør imod slavejerne. Slaveopstanden mislykkes, men det lykkes Jack at bortføre og indespærre kaptajn Harrop. Jack fanges til sidst og parteres drabeligt af kolonimagtens dusørjægere.

De sentimentale følelsesstrukturer ses i *Obi* både på fortæller- og karakterniveau og retter sig begge imod en implicit læser. Denne henvendelse til læseren ses allerede i den indledende paratekstuelle "annonce", hvor William Earle Junior udgiver sig for at være "redaktør" af en samling breve fra en transatlantisk korrespondance, som han tilfældigt er kommet i besiddelse af. Han dedikerer brevsamlingen til den medfølelse læser: "Til ham, hvis hjerte vil sympatisere med [Jacks] ulykker, som vil smile over hans gerninger, samtidig med at han beklager deres årsag" (Earle 68).² Læseren bliver bedt om at indtage rollen som den sentimentale læser, der både vil sympatisere med Jacks lidelser og sørge over hans tragiske skæbne. Genremæssigt skabes her en affektiv forventning hos læseren om, at de følgende sider vil indeholde en række rørende og sympatvækkende scener med fokus på den slavegjortes lidelse og kvaler.

Fortælleren i *Obi* er den jamaicansk bosatte George Stanford, der skriver breve hjem til sin ven, Charles, i England. I brevene genfortæller han historien om den legendariske sorte oprørsleder Three-Fingered Jack. I den sentimentale tradition tjente brevformen ofte til at øge læserens oplevelse af at have direkte adgang til stærke følelser. Brevromanens intime henvendelsesform var ideel til at udforske nye psykologiske dybder, som vi ser det i Samuel Richardsons *Pamela* (1740) og *Clarissa* (1748), Jean-Jacques Rousseaus *Julie* (1761), Henry Mackenzies *Julia de Roubigné* (1777) og Fanny Burneys *Evelina* (1778). I *Obi* tjener den sentimentale brevudveksling imidlertid en abolitionistisk agenda. George skriver følelsesladede breve til sin engelske ven og er flere gange så rørt af medlidenhed over de slavegjortes lidelser, at han ikke kan udtrykke sine følelser med ord: "Jeg lagde mere end én gang min pen ned, og mere end én gang flød mine tårer på siden" (Earle 95).³ I tråd med sentimentale konventioner afbrydes Georges fortælling ofte af voldsomme tårestrømme, der vædder papiret og hindrer den sproglige fremstilling. Tårer får i romanen en særlig betydning som

---

2 "[T]o him, whose heart shall sympathize in [Jack's] misfortunes, who shall smile upon his deeds, at the same time as he laments their cause".

3 "I more than once laid down my pen, and more than once my tears floated on the page".

tegn på følsomhed. George hævder, at den medfølelse har en højere værdi end enhver luksusvare: "Åh! hvor rig er følsomhedens tåre! Ikke alle menneskets forestillede fornøjelser kan svare til hjertets bløde følelser" (Earle 118).⁴ Brevromanens intime henvendelsesform bliver en narrativ rammesætning, der formidler den slavegjortes lidelse på en måde, som det forfinede kunstsprog ikke kan. Brevformens særlige udsigelsesforhold er med til at fremhæve fortællerens spontane følelser, der står i modsætning til den intellektuelle, kunstfærdige argumentation.

Stilistisk skaber den sentimentale følelsesintensitet brud på syntaksen i form af afbrudte sætninger markeret med tankestreger: "Jeg stoppede en hel time og kunne ikke fortsætte – og nu stopper jeg igen. Om end jeg forsøger, vil det ikke lykkes –" (Earle 69).⁵ Fortælleren mimer her det sentimentale argument, hvor hjertets uarticulerede sprog er hævet over den velformulerede litterære fremstilling. Skriftsproget formår ikke på tilfredsstillende vis at viderefremme "hans hjertes kvaler", så tankestregerne, og tårerne, må træde i stedet for brevskribentens litterære formler (Earle 95).

Brevkorrespondancen i *Obi* tjener det didaktiske formål at efterligne den passende affektive reaktion på slaveriets rædsler. Læseren sættes i Charles' sted som modtager/læser af brevene, og idet George beder Charles sympatisere med den slavegjortes lidelse, beder teksten samtidig læseren om at indtage samme sympatiske position. Fortælleren beder Charles om at "rødme" i skam og harme over tilfangetagelsen af Jacks forældre og deres pinsler under transporten til Vestindien: "[L]æs det Charles, og rødme i skam over dine landsmænd" (Earle 103).⁶ Opfordringen til at rødme i skam konstruerer et følelsesmæssigt hierarki, hvor englænderen (og læseren) bliver et følsomt selv i modsætning til den skamløse slavehandler og vestindiske plantageejer, der ikke anerkender de slavegjorte som mennesker. Læseren lærer i *Obi*, igennem fortælleren George som rollemodel, hvad der er de

---

4 "Oh! how rich is the tear of sensibility! not all the fancied pleasures of man can equal the soft emotions of the heart".

5 "I stopped a full hour, unable to proceed – and now again do I stop short. Try what I may, it will not do –".

6 "[R]ead it Charles, and blush in shame for your countrymen".

passende affektive reaktioner på slaveriets grusomheder: sympatiske tårer og skamfuld rødmen. Ved at læse om de slavegjortes lidelser, medieret af den sentimentale fortæller, skal læseren gennemgå en lignende sentimental opdragelse. Denne følelsesmæssige reform forvanskes dog i mødet med slaveriets infernalske system, hvor slavehandleren bliver den primære gotiske skurk. I de gotiske passager af *Obi* er følsomhed nemlig ikke, som i de mere sentimentale seancer, ensbetydende med en gavnlig sensitivitet. Hvor det sentimentale narrativ ofte involverer moralsk opbyggelige tårer og medlidende forsøg på velgørenhed, viser ekstrem følsomhed i gotisk litteratur sig tit at være skadelig for protagonisternes velbefindende og hæmmende for deres handlekraft. Den gotiske dæmonisering af slavehandlen i *Obi* udstiller sentimentalismens afmagt i mødet med slaveriets ufølsomme logikker. Tekstens produktion af rædsel er desuden med til at tydeliggøre, hvordan følsomhedens passive fordømmelse af slaveriet står i vejen for det nødvendige, aktive opgør med det uretfærdige samfundssystem.

SLAVESKIBET SOM ET HELVEDE PÅ JORDEN

Obi skriver sig ind i tidens debat om slavehandlen, der var kommet under skarp kritik af den abolitionistiske bevægelse i England i 1780'erne og 1790'erne. Debatten om slavehandlens ophævelse var imidlertid ved et lavpunkt i 1800, da *Obi* udkom. Den var sat på pause af Den Franske Revolution og Englands krig med Frankrig, og slavehandlen blev først afskaffet i Det Britiske Imperium i 1807. Earle leverer alligevel i *Obi* en skarp kritik af slavehandlen. Ikke meget er kendt om forfatterens biografiske baggrund, og da han kun har udgivet få værker, er det svært at afgøre, hvordan han forholdt sig politisk til tidens slaveoprør og revolutioner: Den Franske Revolution (1789-1799) og Den Haitianske Revolution (1791-1804). Min læsning fokuserer dog primært på måden, *Obi* gør brug af gotiske og sentimentale registre til at repræsentere det følsomme selvs møde med, og reaktioner på, slaveriet som et uretfærdigt system bestående af vold, undertvingelse og magtmisbrug.

I *Obi* er der særligt fokus på den slavehandlende kaptajn Harrop, der bliver kolonimagtens tyranniske ansigt udadtil. Harrop besidder den suveræne magt på slaveskibet. I et gotisk register dæmoniseres kaptajnen,

og hans arbejde beskrives som "de forbandedes virke" og en "ondsindet handel" (Earle 128). Harrops slaveskib fremstilles som et trøstesløst, gotisk fangehul med lidende slaver og torturlystne bøddler. Jacks mor Amri beskriver, hvordan hun ombord på skibet bliver indespærret i et "afskyeligt fangehul", hvor manglen på luft er ved at kvæle hende (Earle 86). Torturscenerne på slaveskibet stiliseres som rædselseancer i tråd med den gotiske horror-æstetik. Huden på Amris ankel er flænset op af hendes fodlænke, og da hun beder en sømand om at mindske hendes lidelse, griner han djævelsk og gnider salt i hendes sår:

Han bragte noget salt, som han gned min ankel med, indtil jeg, overvældet af ulidelig smerte, besvimede. Da jeg kom til mig selv, fandt jeg ud af, at min besvimelse ikke havde hindret fortsættelsen af hans *arbejde*, for han havde bundet det rundt med et stykke brunt papir og udskiftet fodlænken (Earle 86).⁷

Amris sentimentale bøn om medlidenhed er nyttesløs. Scenen bliver et tydeligt billede på de sentimentale koders afmagt i mødet med den koloniale virkelighed. Amris sorte krop stilles til skue i denne makabre scene, hvor hendes bøn om nåde kun opildner fangevogteren til at udtænke større pinsler. Earle kan ses her at have været inspireret af den tidligere slavegjorte Olaudah Equiano, der i sin selvbiografiske *Interesting Narrative* (1797) beskriver slaveskibet som et helvede på jorden med referencer til John Miltons *Paradise Lost* (1667). Equianos litterære fremstilling af slaveskibet som et jordisk inferno blev et vigtigt våben i den abolitionistiske kamp for slavehandlens ophævelse (Potkay).

I *Obi* beskrives slaveskibet som et miltonsk helvede for at producere rædselsøjeblikke, hvor det følsomme subjekt bliver ligblegt, skælver og besvimer ved at bære vidne til slaveriets tortur, vold og indespærring. I Radcliffes beskrivelse af "terror" som en sindsudvidende erfaring, spiller Miltons digtning en vis rolle. Radcliffe skriver, at det dunkle og ubestem-

---

7 "He brought some salt, with which he rubbed my ankle, till overcome with excruciating agony, I fainted. When I recovered, I found my fainting had made no alteration in the continuance of his *job*, for he had bound it round with a piece of brown paper, and replaced the iron ring".

melige hos Milton bliver en kilde til det sublime (150). Via det sublime aner sindet en højere moralsk orden. I *Obi* fremstilles slaveskibet dog primært gennem "horror", hvor det følsomme subjekt skimter den tyranniske magts brutale natur og er ved at gå til grunde af frygt. Rædslen består i en utilsløret "horror" snarere end den ængstelige anspændthed skabt af "terror". Den er produktet af konfrontationen mellem et følsomt subjekt og en despotisk magt, der er både nådesløs og suveræn.

I romanen er det som nævnt primært den vestindiske slavehandler kaptajn Harrop, der inkarnerer den suveræne og rå magt. Han tvinger sin nevø, den unge og følsomme William Sebal, til den afrikanske vestkyst som sin ufrivillige lærling. Da William oplever slavehandlens grusomheder og chokeres over sine landsmænds "barbariske foretagender", tigger han Harrop om at få lov til at stoppe sit arbejde på slaveskibet (Earle 127). Men Harrop nægter nevøen det frie valg. Denne magtdemonstration fylder William med rædsel og får ham, karaktertro, til at bryde ud i tårer: "Stakkels William var næsten sønderknust; hans tårer var nyttesløse" (Earle 127).⁸ Williams tårevædede bøn om nåde er nyttesløs i mødet med Harrops ufølsomme dominans. Som følsomt subjekt passer William dårligt ind i den kyniske verden, han bliver præsenteret for i Afrika og kolonierne. Hans passive fordømmelse og stille protester medfører ingen social forandring. Det sentimentales afmagt bliver tydelig, idet Harrop fortæller William, at han vil kidnappe Jacks forældre til Jamaica. Drengen lammes af en rædsel, der fratager ham evnen til at handle: "Williams blod frøs til is i årerne af rædsel, idet Harrop, da de ankom til kysten, informerede ham om hans hensigt, men han havde ikke magten til at ændre sin herres grusomme beslutning" (Earle 128).⁹ Den lammende oplevelse af rædsel – "horror" – i konfrontationen med den uretfærdige, ufølsomme magthaver efterlader William magtesløs. Den intense rædsel ses her at være direkte skadelig for det følsomme selv. De stærke følelser fremprovokeret af synet af vestafri-

---

8 "Poor William was almost heart-broken; his tears were unavailing".

9 "William's blood freezed with horror in his veins, when Harrop, on gaining the shore, informed him of his intention, but he had not power to alter the cruel resolution of his master".

kanernes brutale tilfangetagelse får William til at synke ned i et "langtrukket sygdomsanfald", og hans sygdomstilstand forbedres først, da skibet ankommer til Jamaica (Earle 128). Williams intense følsomhed gør ham syg og forhindrer samtidig, at han lindrer de slavegjortes pinsler under sejladserne. Hans chok og lammelse vidner om hans sensitivitet overfor slaveriets uretfærdighed, men denne følsomhed gør ham også magtesløs overfor slavehandlerens despotiske magtudøvelser.

Det sentimentales afmagt ses yderligere i en scene, hvor William modsætter sig kaptajnens plan om at tvinge Jacks forældre ombord på slavekibet. Amri fungerer som jefortæller i passagen, og hendes beretning er gengivet i Georges brevttekst:

William, kaptajnens tjener, faldt på knæ og greb ud efter folden af hans frakke, imens han råbte:

'Herre, vær barmhjertig!'

'Tavshed, slave!' Svarede han tilbage og stampede foden i jorden og slyngede ham væk. Jeg så ham skælve, og hans kind var farvet rød af et ondartet had; hans øjne rullede rasende og gnistrede i vrede.

Makro rejste sig fra sit sæde.

Noget løb gennem mine årer, og mit blod var koldt; en besvimelse greb mine lemmer, og mit hjerte glemte sine sædvanlige pulsslag.

William kom op at sidde og gemte sit ansigt i sine hænder og råbte: 'Umenne-skeligt!' Harrop genvandt fatningen og lagde hånden på panden og erklærede sig utilpas: han omfavnede min mand, som stod ved hans side, med venskabelig inderlighed (Earle 81-82).¹⁰

---

10 "William, the captain's servant, falling on his knees, and catching at the lappet of his coat, cried:

'Master, have mercy!'

'Silence, slave!' returned he, stamping his foot upon the ground and flinging him away. I saw him tremble, and his check was crimsoned with a malignant hatred; his eyes rolled furiously, and sparkled in anger.

Makro rose from his seat.

A something ran through my veins, and my blood was cold; a faintness seized my limbs, and my heart forgot its usual pulsation.

William now regained his seat, and, hiding his face in his hands, cried: 'Most inhuman!' Harrop recovered himself, and, placing his hand upon his forehead, declared himself unwell: he embraced my husband, who stood by his side, with all the fervor of friendship".

Både Amri og William reagerer stærkt og umiddelbart på Harrops magtmisbrug ved næsten at besvime af rædsel. Teksten skaber en klar kontrast imellem den skruppelløse kaptajn og de følsomme protagonister ved at beskrive øjeblikke, hvor de sentimentale karakterer tager følelsesmæssigt afstand til slaveriets undertvingelse. Amri ved endnu ikke i denne passage, at kaptajnen vil bortføre hende og hendes mand og sælge dem som slaver. Hendes naturlige følsomhed fortæller hende alligevel instinktivt, at noget er galt. Amri erkender – ikke via rationelle overvejelser, men gennem fysiske fornemmelser i kroppen – at kaptajnen simulerer venskab og følsomhed. Hendes blod fryser i årerne, hendes hjerte banker uregelmæssigt, og hendes krop lammes af svimmelhed. Den kropslige reaktion og sansning får Amri til at gennemskue, og distancere sig fra, Harrops påtagede sensibilitet. Ligeledes tager William følelsesmæssigt afstand ved at skjule sit ansigt i hænderne. Williams affektive reaktion på slaveriets grusomhed er at vende sig væk i rædsel. Denne kropslige distancering konstruerer William som et følsomt selv i modsætning til den nådesløse kaptajn. *Obi* lader den følsomme fortæller, protagonist og implicitte læser opleve slaveriets umenneskelighed som en gotisk rædsel i kroppen, der får hjertet til at banke, blodet til at fryse og blikket til at vige bort i rædsel. Karakterernes kropslige distancering fra slavehandlens realiteter har dog sine tydelige begrænsninger som model for social reform. Sympatisk identifikation med den andens lidelse leder ikke til handling eller forbedring. Imens den sentimentale tradition præsenterede sympatisk identifikation som velvilje i sig selv, skildres intens følelsesfuldhed her i tekstens gotiske passager som ineffektiv i mødet med ekstreme magtforskelle. Den vidner, med andre ord, om det sentimentales sammenbrud.

FALSK FØLSOMHED OG DEN ÆDLE VILDE

Som vi har set, knytter det skrækindjagende i *Obis* gotiske passager sig ikke til det muligvis overnaturlige eller til genkomsten af fortidens synder, som det ellers ofte er tilfældet i den gotiske roman. Det gotiske er derimod den modus, hvormed romanen beskriver det følsomme subjekts sindstilstand, når det står overfor de koloniale autoritetspersoners voldsmonopol og

magtmisbrug. Hvor ufrivillige tårer og rødmen i den følsomme roman var et sikkert tegn på indre følsomhed, da bliver den gotiske skurks ydre tegn ofte tvetydige og svære at afkode. Anne Fastrup og Tue Andersen Nexø har argumenteret for, at ydre manifestationer af følsomhed i den sentimentale roman ofte afspejler en persons indre følelsesliv og moralske beskaffenhed, hvorimod ydre tegn i den gotiske roman giver et mere ambivalent billede af en persons bevæggrunde og følelser (222). Fastrup og Nexø har vist, hvordan den gotiske skurk Montoni i Radcliffes *Mysteries of Udolpho* (1794) netop er kendetegnet ved, at hans indre følelsesliv ikke er tydeligt aflæseligt i hans ydre træk. Ligesom Radcliffes Montoni skjuler Harrop sin kyniske vilje til magt bag et omskifteligt ydre. Selvom Harrop ikke helt har samme skrækindgydende fascinationskraft som Radcliffes antagonist, er Harrop lige så svær at aflæse for romanens karakterer. Som teksten formulerer det: "Harrop var grusom og havde et hævngherrigt, despotisk temperament; men for sin egen vindings skyld kunne han maskere det med det mest kunstfærdige bedrag" (Earle 135).¹¹ Harrop er manipulationens mester, og han forstår at skjule sit lunefulde temperament bag en maske af simuleret følsomhed. Kaptajnens sentimentale følelsesudbrud er performative, og hans tårer er kun tilsyneladende medfølelse. Han fingerer følsomhed for at lokke Jacks forældre om bord på slaveskibet og senere for at retfærdiggøre deres tilfangetagelse: "Således talte monsteret med sirenestemme ledsaget af krokodillens tårer. Åh! havde himlen blot stemplet et advarselmærke på bedrageriets pande!" (Earle 88).¹² Harrop efterligner følsomhedens ydre tegn, der ikke stemmer overens med hans indre, moralske karakter. Som vi så i den foregående scene på skibsdækket, er kaptajnens følsomhed et teatralisk skuespil. Han foregiver med hånden på panden og den bevægede omfavnelser af Jacks far, at han er utilpas over den snarlige afsked med afrikanerne. Slavehandleren simulerer følsomhed for at skjule den økonomiske kynisme bag hans beslutning om at bortføre Jacks forældre.

---

11 "Harrop was cruel and of a vindictive imperious temper; but, to serve his own turn, he could mask it with the most artful deceit".

12 "Thus spoke the monster, with syren voice, accompanied by the tears of a crocodile. Oh! had heaven stamped an avoiding mark upon the forehead of dissimulation!".

Han forsøger tilmed efter tilfangetagelsen at skjule sin økonomiske egeninteresse bag en påstand om velgørenhed. Han har bortført Jacks mor, som han hævder, for at "kultivere" og "civilisere" hende:

Hun var et vildt, uciviliseret væsen, vokset op i indfødt primitivhed, i Afrikas skød; hun var uvidende, og jeg modnede hendes forståelse; hendes gode hjerte var omkranset af et vildtvoksende ukrudt [...] Jeg har bragt hende til lykkeligere himmelstrøg, ledsaget af hendes hjertes partner; til himmelstrøg, hvor de dyder, der er født i vores bryst, er mere forfinede end i Afrikas barbariske indre (Earle 107).¹³

Harrop beskriver her Amris godmodige hjerte som indfiltret i ukrudtet fra en mørk, afrikansk naturtilstand. Han påstår at "redde" hende til Jamaica som et bevis på sin venskabelige "barmhjertighed" og "velgørenhed" – civilisationsmissionens sentimentale figurer. Kaptajnens efterligning af følsomhedens retorik udgør et eksempel på romanens kritik af det koloniale slaveris påstand om at "civilisere" de slavegjorte. Harrops fingerede barmhjertighed fremstilles i *Obi* som eksempel på det hykleri, der stikker under slaverifortalernes sentimentale argument for slaveriet som en faderlig, civilisatorisk opdragelse. Kaptajnens efterligning af følsomhedens sprog og gestik er samtidig et eksempel på *falsk sensibilitet*, et fænomen, der blev diskuteret i den engelske litteratur op igennem 1700-tallet. Den følsomme roman kritiserede ofte storby- og hoflivet ved at udstille dens pyntesyge kultur, hvor det gjaldt om at gøre en god figur i sociale kredse. Dette ses bl.a. i Mackenzies *The Man of Feeling* (1771), der netop handler om, hvad der sker, når man simulerer følsomhed. Carey har bemærket, at kritikken af falsk følsomhed var særligt udbredt i abolitionistisk litteratur, som det f.eks. kommer til udtryk i Hannah Mores poesi (*Abolishing Cruelty* 94).

I *Obi* bliver kaptajnens efterligning af følsomhedens gestik stillet op som kontrast til tekstens sentimentale stilisering af "den ædle vilde". Ideen

---

13 "She was a wild untutored being, bred up in native simplicity, in the bosom of Africa; she was ignorant, and I matured her understanding; her good heart was encircled by weeds of a savage growth [...] I have brought her to happier climes, accompanied by the partner of her heart; to climes, where the virtues born in our bosom are more refined than in the savage bowels of Africa".

om den uskyldsrene og ædle vildmand findes allerede i Aphra Behns *Oroonoko: or, the Royal Slave* (1688), hvor den afrikanske prins Oroonoko bliver bortført af en engelsk kaptajn og solgt som slave. I både *Obi* og *Oroonoko* er der fokus på den tragiske splittelse af den afrikanske familie, og fortællingerne centrerer sig omkring royale, noble oprørsskikkelser. Der er også en lighed mellem de to værkers slutninger. Ligesom Oroonoko bliver Jack henrettet og parteret til sidst. I Jacks tale til sine slavegjorte landsmænd ses tydelige paralleller til Oroonokos berømte tale. Begge oprørsledere beskriver slaveriet som dehumaniserende, fordi de slavegjorte handles som dyr (hunde, muldyr, aber). Begge talere fremstiller europæerne som moralsk degenererede og opfordrer til slaveoprør:

Bliver vi ikke behandlet som hunde og brugt som muldyr? Og af mænd, som vi er, der kun adskiller sig fra os i farve – ja, mine landsmænd, lad mig tilføje, i hjertet. De kommer til vores kyster, i Afrika, og vildfører os med bedragerisk tunge [...] Behøver jeg at formane jer til at gribe til våben imod europæerne? (Earle 110).¹⁴

Jack vender her op og ned på ideer om civilisation og barbari. Det er slaveriet som institution, der har fornedret de undertrykte til et dyrestadie – ikke deres egen natur. Jack spørger retorisk, om de ikke alle er frie mænd i hjertet, selvom deres hudfarve varierer. Denne heroiske opfordring til revolutionær handling synes at være et nødvendigt alternativ til Williams tidligere passive fordømmelse af slaveriet. Både Oroonokos og Jacks slaveoprør ender dog med at slå fejl. I *Obi* fejler slaveoprøret, fordi de koloniale autoriteters voldsmonopol tvinger ædle vilde, som Jack, ud i et ustabil liv som lovløse. Den ulige kamp ender tragisk, og Jack parteres sensationelt på romanens sidste sider.

Det sentimentale spiller ikke kun fallit i Earles roman, fordi det følsomme selv står magtesløst overfor det ufølsomme onde i en gotisk, kolonial verden af slaveri, vold og indespærring. Den sentimentale drøm om social

---

14 "Are we not treated like dogs and worked like mules? and by men, as we are, who vary only with us in color – yes, my countrymen, let me add, in heart. They come to our shores, in Africa, and with deceitful tongue, delude us to their grasp [...] Need I exhort you to take up arms against the Europeans?"

reform mislykkes også, fordi overdreven følsomhed står i vejen for egentlig revolutionær handling. Den sentimentale sensitivitet mistænkeliggøres i *Obi* som effektivt politisk virkemiddel, alt imens denne kritik af den impotente følsomhed kommer indefra den sentimentale tradition selv. Overvældet af sin velvillige medlidenhed kan den sentimentale skribent ikke få ordene ned på papir, og den følsomme protagonist trækker hænderne op for øjnene og vender sig bort i rædsel. Romanen udfordrer således Festas læsning af den sentimentale sympati som en hierarkiserende mekanisme, idet de gotiske motiver i *Obi* snarere udstiller den sentimentale følsomheds mangelfuldhed som model for social handling. Selv når de følsomme jefortællere og protagonister føler medlidenhed for andres kvaler, bliver de handlingslammede tilskuere til slaveriets tortur og undertvingelse. Det sentimentale kommer til kort i mødet med den økonomiske og politiske virkelighed i kolonierne, og det følsomme subjekt går nær til grunde i konfrontationen med slaveriets rædsler. *Obi* bliver således en vigtig kommentar til 1700-tallets diskussioner om følsomhed og fingering af følelser, idet romanen viser, hvordan den sentimentale følsomhed ikke er uproblematisk i skildringer af slaveri. Følsomheden kan nemlig let simuleres for at tildække de koloniale realiteter under et slør af velvilje og velgørenhed. Dette var ofte tilfældet i årtierne efter Earles roman, hvor slavehandlen var blevet ophævet i det britiske imperium, men slaveriet bestod og fandt en del af sin legitimitet i sentimentale litterære skildringer af taknemmelige slaver og godhjertede slaveejere.

STEPHANIE MONTESINOS VOLDER, ph.d.-stipendiat i Litteraturhistorie, Institut for Kommunikation og Kultur, Aarhus Universitet. Den trykte artikel ligger i forlængelse af et igangværende ph.d.-projekt om forholdet mellem den gotiske genre og slaveoprør på Jamaica i starten af 1800-tallet.

FROM SENTIMENTAL POWERLESSNESS TO COLONIAL TERROR

Literary Representations of Slavery and Slave Rebellions in Jamaica

The article explores the use of sentimental and Gothic emotionality in William Earle's epistolary novel *Obi or, The History of Three-Fingered Jack* (1800). Literature about colonial slavery challenges previous notions of the rela-

tionship between the sentimental and the Gothic as literary traditions and modes of writing. The sentimental narrative often involves morally edifying tears and compassionate attempts to alleviate the suffering of others. In *Obi*'s Gothic passages, however, extreme sensitivity proves powerless or downright dangerous as tears and prayers for mercy overwhelm the senses of the sympathetic protagonists. In Earle's literary representation of slavery and slave revolt, the Gothic mode demonizes the slave trade and highlights the breakdown of sentimental benevolence and its theatrical codes of emotional display. Thus, Earle's novel complicates Lynn Festa's reading of sentimental sympathy and pity as feelings that construct hierarchical relations of empire. In *Obi*, sentimental emotionality does not support racial inequality but is insufficient, nonetheless, as a model for useful social action.

KEYWORDS

DA: Gotik; kolonialt slaveri; Jamaica; følsomhed; sympati; slaveoprør; abolitionisme
EN: Gothic; colonial slavery; Jamaica; sensibility; sympathy; slave rebellion; abolitionism

LITTERATUR

- Carey, Brycchan. "Abolishing Cruelty: The Concurrent Growth of Anti-Slavery and Animal Welfare Sentiment in British and Colonial Literature." *Journal for eighteenth-century studies* 43 (2020): 203-220.
- Carey, Brycchan. *British Abolitionism and the Rhetoric of Sensibility: Writing, Sentiment, and Slavery, 1760-1807*. Houndmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2005.
- Clery, E. J. *The Rise of Supernatural Fiction, 1762-1800*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995.
- Davis, David Brion. *The Problem of Slavery in Western Culture*. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 1966.
- Earle, William. *Obi, or, the History of Three-Fingered Jack*. Red. Srinivas Aravamudan. Toronto, ON: Broadview Press, 2005.
- Ellis, Markman. *The History of Gothic Fiction*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2000.
- Fastrup, Anne og Tue Andersen Nexø. "Alene i en fremmed verden: Følsomhed og gotik i Ann Radcliffes *The Mysteries of Udolpho*". *Selvet. Fra sjæleliv til skolestil: Europæisk litteratur 1500-1800*. Bind 4. Red. Christian Dahl og Tue Andersen Nexø. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, 2021. 211- 233.

Festa, Lynn. *Sentimental Figures of Empire in Eighteenth-Century Britain and France*. Johns Hopkins University Press, 2006.

Hudson, Hannah Doherty. "Sentiment and the Gothic: Failures of Emotion in the Novels of Mrs Radcliffe and the Minerva Press". *The sentimental novel in the eighteenth century*. Red. Albert J. Rivero. Cambridge: Cambridge University Press, 2019. 155-172.

Hunt, Lynn. *Inventing Human Rights: A History*. New York: W.W. Norton, 2008.

Potkay, Adam. "Olaudah Equiano and the Art of Spiritual Autobiography". *Eighteenth-Century Studies* 27 (1994): 677-690.

Radcliffe, Anne. "On the Supernatural in Poetry". *New Monthly Magazine* 16 (1826): 145-152.

